

Motion till riksdagen 2018/19:2940

av **Rebecka Le Moine (MP)**

Nationellt centrum för solidarisk ekonomi

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upprätta ett nationellt centrum för solidarisk ekonomi och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att diversifiera Sveriges banksystem på lokal, regional och statlig nivå så att en högre andel av bankerna blir offentligt och kooperativt ägda, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en CDFI-plattform bör etableras och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de lokala sparbankernas villkor bör förbättras och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en statlig investeringsbudget och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att AP-fonderna bör ges direktiv att utöva ett aktivt ägarskap i syfte att uppnå en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling snarare än kortsiktig lönsamhet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att AP-fonderna bör ges direktiv att investera i fonder för lokal och regional utveckling och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kompetensen i AP-fondernas styrelser, och i bolagsstyrelser där AP-fonderna är representerade, bör breddas till att omfatta även ekologisk och social kompetens och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stimulera helt eller delvis medarbetarägda företag och utreda vad som skulle krävas för att få till stånd ett ESOP-liknande system i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att koldioxidskatten kontinuerligt bör höjas, i den takt som krävs för att Sverige ska ta sitt globala klimatansvar, och att en del av skatteintäkterna jämnt fördelade bör gå tillbaka till

alla invånare i vårt land medan resten bör gå till klimatinvesteringar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Vi lever i en tid av sammanfallande kriser. Det ekonomiska systemet måste ändras i grunden om vi ska kunna hejda klimatförändringarna och därtill få stopp på den skenande ojämlikhet som hotar att spränga våra samhällen till särhällen. Många hänger sig åt önsketänkande som att ”grön kapitalism” ska åstadkomma en ”hållbar tillväxt”. Dagens konkurrensökonomi är, emellertid, oförenlig med en hållbar utveckling då den bygger på att företagen måste växa för att överleva i den globala konkurrensen och evig tillväxt är en omöjlighet på en begränsad planet. En omställning till en solidarisk samverkansökonomi är möjlig, önskvärd och nödvändig. Decentraliserad kreditgivning, nya och mer demokratiska bolagsformer och ett reglerat och stabilt bankväsende som överlever utan ständig tillväxt är viktiga ingredienser i en sådan omställning. Även nya skattebaser behövs.

Dagens globaliserade kapitalism hotar inte bara miljön och demokratin utan även marknadsekonomin. Många branscher kännetecknas av höga marknadsbarriärer och det är svårt för nya företag att utmana de etablerade företagens oligopol. Världsekonomin domineras alltmer av ett antal megakoncerner och över hälften av världshandeln sker inte längre mellan olika företag utan mellan olika enheter inom en och samma koncern. Denna internhandel utgör ingen fri marknad utan priserna sätts här ofta på administrativ väg av olika styrelser, inte helt olik det slags handel som ägde rum mellan skilda enheter av de statliga jätteföretagen i Sovjetunionen. Beteckningen blå planekonomi har ibland använts för att beskriva den här utvecklingen.

Så länge demokratin inskränks till den politiska sfären blir dess förmåga att forma samhällsutvecklingen relativt begränsad, då det är i den ekonomiska sfären som alltmer av den verkliga makten finns i vår tid. Medan politisk makt, i en demokrati, fördelas enligt principen en valsedel en röst så fördelas ekonomisk makt enligt principen en sedel en röst. Världens åtta rikaste personer äger lika mycket som den fattigaste halvan av mänskligheten och sällan sammanfaller dessa båda gruppers intressen. Saudiska oljeshejker, ryska oljeoligarker och amerikanska frackingmiljardärer vill fortsätta att tjäna pengar på oljefält och gasfyndigheter, trots att detta driver på klimatförändringar som förvärrar fattiga människors utsatthet. I det längre perspektivet hotas vi alla av fossilföretagens brist på samhällsansvar. Fyra femtedelar av världens kända fossilreserver skulle behöva ligga kvar under jord för att vi ska ha en chans att klara 1,5-gradersmålet. Särintressen står här mot allmänintresset. Samma sak gäller i finansbranschen där egenintresset hos en begränsad skara finansjonglörer driver på en för alla andra skadlig spekulationsökonomi, som dränerar den reala ekonomin på resurser.

Demokratin, alltså allmänintresset, behöver besitta tillräcklig ekonomisk makt för att kunna agera självständigt gentemot resursstarka särintressen. Lobbying, dolt partistöd och svängdörrar mellan politik och näringsliv urholkar idag demokratin förmåga att stå upp för allmänintresset. Med smärtsam tydlighet åskådliggörs detta i en rapport från IMF, Internationella valutafonden, som upplyser om att världens regeringar sammantaget årligen satsar runt 5 000 miljarder dollar på fossilsubventioner, om kostnader för

hälsovård och skador på miljön räknas in (Working paper 15/105, IMF). Att man på detta sätt subventionerar det ohållbara istället för det hållbara – fossilt istället för förnybart – är en följd av att mäktiga särintressen väger tyngre än allmänintresset.

I en framtida balansekonomi, som inte bygger på ständig expansion, blir rättvis fördelning av resurser av stor vikt. En kraftfull fördelningspolitik blir bara möjlig om den politiska sfären lyckas bryta sin underordning under den ekonomiska sfären.

Ekonomisk demokrati fanns heller inte i de statssocialistiska länderna i det forna östblocket. Den officiella propagandan hävdade förvisso att alla produktionsmedel ägdes gemensamt av folket. I praktiken innehades all politisk och ekonomisk makt i dessa enpartistater av korrumperade partieliter som med starkt repressiva metoder slog vakt om sin maktställning. Gapet mellan makteliten och resten av befolkningen var avgrunds djupt, och frånvaron av oberoende medier medförde att problem, såsom den allvarliga miljöförstörelsen, sällan blev föremål för offentlig debatt och än mindre åtgärdades.

Global kapitalism och statssocialism, blå och röd planekonomi, är lyckligtvis inte de enda ekonomiska system som står oss till buds. En solidarisk ekonomi i balans med naturen öppnar en väg ut ur dagens återvändsgränder. Det finns mycket vi kan göra för att stegvis och med fredliga medel vrida utvecklingen åt rätt håll. Erfarenheten visar att våldsamma revolutioner sällan infriar sina löften och att slutresultatet ofta skrumpnat till att enskilda makthavare bytts ut snarare än att grundläggande maktrelationer mellan styrande och styrda förändrats. Maktkoncentration har, sammanfattningsvis, lett katastrofalt fel både när marknaden dominerat över politiken och tvärtom. Decentralisering av makt, politisk som ekonomisk, är en grön grundtanke. Hur ska detta konkret gå till? Här följer några förslag som skulle kunna få betydelse. Framställningen gör inte anspråk på fullständighet, och sådant som nya välfärdsåtgärder, delningsekonomi och cirkulär ekonomi tas inte upp här då dessa företeelser belysts i många andra sammanhang och i växande grad bejakas även av etablerade institutioner som EU-kommissionen.

Forskning och kunskapsspridning

Ett nationellt centrum för en solidarisk ekonomi inom naturens ramar behöver inrättas. Detta skulle få i uppgift att inhämta information om efterföljansvärda exempel i omvärlden, men också att självständigt utveckla egna konkreta modeller och att stödja pilotprojekt. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

I Sverige domineras kreditmarknaden av ett fåtal storbanker, som samtliga har formen av börsnoterade aktiebolag. I skarp kontrast till denna finansiella monokultur finns på många håll i omvärlden en betydande kooperativ banksektor och därtill en mångfald av lokalt förankrade banker och kreditinstitut samt i några länder även offentligt ägda banker inriktade på infrastrukturinvesteringar.

Det finns all anledning att även i vårt land befrämja en mer diversifierad kreditmarknad och stimulera framväxten av olika slags banker för att tillgodose behov som dagens storbanker endast täcker bristfälligt – det må handla om bättre kreditförsörjning av småföretag utanför storstadsregionerna eller riskkapital till gröna innovatörer. Därför bör åtgärder vidtas för att diversifiera Sveriges banksystem på lokal, regional och statlig nivå så att en högre andel av bankerna blir offentligt och kooperativt ägda. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Lokala kreditinstitut

I USA är drygt 100 miljoner av landets 325 miljoner invånare medlemmar i credit unions, ett slags kooperativa banker. Dessa kreditinstitutioner har vanligen en utpräglat lokal förankring och benämns då community banks, till vilka även åtskilliga mindre privata banker brukar räknas. Flertalet av dessa banker har klarat finanskrisen avsevärt bättre än storbankerna på Wall Street. I ekonomiskt eftersatta områden, med svag närvaro av traditionella banker, har i både USA och Storbritannien etablerats en form av kreditinstitut benämnda CDFI (community development financial institution). Dessa är speciellt inriktade på långivning – och ekonomisk rådgivning – till personer och mindre företag som har svårt att få lån av det konventionella bankväsendet. Det amerikanska finansdepartementet har upprättat en speciell CDFI-fond som kapitalförsörjer det dryga tusental CDFI:er som finns runtom i USA, och privata aktörer som investerar i dessa speciella kreditinstitut erhåller skattelättnader. I Storbritannien är det i hög grad CDFI:er som kreditförsörjer community interest companies, en ny typ av lokala företag vars överskott i allt väsentligt återinvesteras i verksamheten och som inte kan köpas upp av konventionella aktiebolag. *Även i Sverige skulle en CDFI-plattform kunna göra nytta. Därför bör det utredas hur en sådan kan upprättas. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.*

Det sextiotal fristående sparbanker som ännu finns kvar i Sverige kan sägas utgöra en sorts lokala offentliga kreditinstitut, där kommunfullmäktige utser hälften av de så kallade huvudmännen. Den lokala och regionala ekonomin utgör investeringsfokus för dessa banker, och överskott används främst till att stärka bankens likviditet medan en mindre del går tillbaka till bygden i form av bland annat stöd till föreningslivet. Dessa lokala sparbanker har agerat ansvarsfullt och klarat sig väl när storbanker råkat i kris. De regler och kontrollsystem som införts för att hejda storbankernas riskabla beteende riskerar att sätta käppar i hjulet för sparbankerna. Det är viktigt att regelverket tar hänsyn till de olika bankernas förutsättningar.

En bättre kreditförsörjning av den lokala ekonomin har också en tydlig jämställdhetsaspekt då denna inte är lika mansdominerad som storföretagssfären.

Det är därför angeläget att de lokala sparbankernas villkor förbättras. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Kreditgarantiföreningar

Företag i en region kan gå samman och garantera varandras lån, vilket förbättrar lånevillkoren och gör att banker vågar låna ut pengar också till sådana företag som annars skulle ha nekats krediter. Norra Italien är Europas kreditgarantitätaste region och detta anses verksamt ha bidragit till traktens blomstrande småföretagsamhet.

En ekonomi som i betydande grad drivs av samverkanskraft, istället för ensidig fokusering på konkurrenskraft, skapar förutsättningar för ett samhälle bortom dagens hierarkiska och patriarkala ordning.

Investeringar i infrastruktur, fastigheter och liknande ska normalt sett finansieras via anslag i statsbudgeten, enligt budgetlagen. Investeringarna bokförs då som kostnader i statsbudgeten, vartefter utgifterna uppstår. Infrastruktur, exempelvis järnväg, kommer emellertid att kunna användas under många år. Det är därför mer rimligt att fördela kostnaden över hela investeringens livslängd.

I kommuner och företag bokförs kostnader för investeringar genom avskrivningar. Att ta lån för att jämna ut mellan inkomster och utgifter under en längre period bör vara lika självklart för staten som för kommuner och företag som vill investera. Med nuvarande statliga redovisningslogik konkurrerar infrastrukturinvesteringar som direktavskrivs med löpande utgifter som barnbidrag och sjukpenning, under utgiftstak som ofta är snålt tilltagna. Denna ordning behöver ändras så att samhällsviktiga framtidsinvesteringar inte försenas eller uteblir. Staten, på samma sätt som företag och kommuner, bör upprätta en investeringsbudget i vilken kostnader för investeringar bokförs som avskrivningar. En modell där statsbudgeten delas i en driftsbudget och en kapitalbudget fanns tidigare, men avskaffades 1976. Därför bör en statlig investeringsbudget införas. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

AP-fonder och pensionssystem

Svenska folket har makt som vi inte använder. Vi äger tillsammans enormt mycket pengar. AP-fonderna är ett antal statliga fonder som skapats för att förvalta svenska folkets pensioner. I AP-fonderna finns hundratals löntagarägda miljarder, men de skulle kunna investeras på ett sätt som gav långsiktig samhällsnytta i avsevärt högre grad än vad som för närvarande är fallet. Det finns goda möjligheter att ändra på detta, ta kontroll och börja använda AP-fonderna så att de främjar en ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbar utveckling.

Ägandet i de svenska börsnoterade bolagen har förändrats dramatiskt sedan 1990-talets början. Det långsiktiga och aktiva ägandet har minskat medan antalet ägare som vill ha kortsiktig avkastning ökat dramatiskt. Utländska aktieägare, mest amerikanska och brittiska pensionsfonder, ägde år 2000 hela 40 procent av börsvärdet. Svenska finansiella institutioner, mest aktiefonder och försäkringsbolag, stod för 30 procent. Alltså kontrolleras de svenska börsbolagen av ägare som prioriterar snabba vinster framför långsiktiga investeringar som ger jobb och trygghet i Sverige i framtiden. Pension är inte, mer än till en liten del, uppskjuten lön och kan betraktas som en sorts beskattning av de som arbetar. Den bästa pensionsförsäkringen är alltså ett blomstrande näringsliv med många anställda i Sverige även i framtiden. Snabba och kortsiktiga klipp ger ingen trygghet. Det bästa vi kan göra med våra gemensamma tillgångar i form av pensionsfonder är alltså att investera dem klokt, i företag som kan bidra till välbefinnande och hållbar utveckling; inte minst är det viktigt att investera i lokala och regionala fonder som kan stödja nya företag. Så kan risken för arbetslöshet minskas. Den som är arbetslös en tid av sitt yrkesverksamma liv får med dagens pensionssystem betydligt lägre pension. Idag används en stor del av löntagarnas pensionspengar i ett globalt spel där fondförvaltare flyttar dem dit avkastningen ökar snabbast. Inte sällan deltar pensionsfonderna – arbetarnas och tjänstemännens trygghetskapital – i spekulationer med valutakriser och ekonomiskt kaos som följd. De stora svenska institutionella kapitalförvaltarna, däribland AP-fonderna, måste utarbeta tydliga strategier för ägande med sikte på långsiktighet och aktivt engagemang. AP-fondernas maktlöshet och passivitet beror på riksdagsbeslut som tvingar dem att agera kortsiktigt. Vid sidan av krav på maximal avkastning ska fonderna ta vissa etiska hänsyn, men dessa är inte särskilt högt satta. AP-fonder får inte äga mer aktier än motsvarande 10 procent av röstetalet i ett börsnoterat företag. De amerikanska och brittiska pensionsfonder som är storägare på den svenska börsen har vanligen inga sådana restriktioner.

Goda föredömen finns, bland annat i Kalifornien, världens sjätte största ekonomi. De offentliganställdas pensionspengar i denna USA:s största delstat finns i två stora fonder som tillsammans förfogar över medel i nivå med Sveriges hela bnp, och en viss andel av dessa medel investeras medvetet i långsiktigt hållbara företag som ger jobb åt delstatens invånare. Miljöteknik och miljövänlig produktion stöds kraftfullt i denna Green Wave, som initiativet kallas. Kaliforniens offensiva satsning på sunda investeringar av pensionskapital som gynnar vanliga löntagare, både nu och på sikt, står i skarp kontrast till svensk passivitet.

Mot bakgrund av detta bör AP-fonderna ges direktiv att utöva ett aktivt ägarskap i syfte att uppnå en ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling snarare än kortsiktig lönsamhet. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

AP-fonderna bör även ges tydligare direktiv för att investera i fonder för lokal och regional utveckling och tillkännager detta för regeringen.

Vidare bör kompetensen i AP-fondernas styrelser, och i bolagsstyrelser där AP-fonderna är representerade, breddas till att omfatta kompetens även i ekologisk och social hållbarhet. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Det är en felaktig föreställning att små och medelstora företag vill växa till varje pris. En tysk forskningsrapport från ett ansett institut för ekologisk ekonomi i Berlin, IÖW (Institut für ökologische Wirtschaftsforschung), visar att många företag i den här kategorin hellre satsar på kvalitet och lokal förankring samt, inte minst, på att ge medarbetarna rimlig balans mellan arbete och privatliv, vilket över tid ger större arbetslust och lägre sjukfrånvaro.

Några exempel på nya företagsformer

Benefit corporations

I USA har många delstater i sin aktiebolagslagstiftning infört paragrafer som tillåter – och i några fall ålägger – företagsledningen att ta hänsyn till fler berörda grupper än enbart aktieägarna. Vid flera amerikanska universitet och tankesmedjor pågår en vital idéutveckling kring nya former av bolagsstyrning, där förslag om styrelsrepresentation, alternativt remissförfarande med vetorätt, för olika grupper av intressenter förs fram som sätt att demokratisera landets storföretag. Den nya företagsformen benefit corporation är ett konkret utslag av denna strävan efter ett företagande med bredare syfte än att maximera vinsten åt aktieägarna. Delstatskongressen i Maryland biföll 2010 en motion om att införa benefit corporation som ny företagsform, där strävan efter sociala och ekologiska överskott ges en med ekonomisk vinst jämbördig ställning. Sedan dess har flertalet av USA:s delstater infört liknande lagstiftning. Benefit corporations fungerar på samma sätt som konventionella bolag, men med högre krav på samhällsansvar och transparens. Certifieringen kan jämföras med rättvisemärkningen Fair Trade.

Intresset sprider sig snabbt även utanför USA. I dagsläget har fler än 2 000 B Corps i 50 länder och 130 branscher valt att certifiera sig, upplyser B Labs, som är en non-profit-organisation som ansvarar för certifieringen av benefit corporations. Långt fler använder sig av B Labs metoder för kvalitetssäkring, utan att ha tagit steget fullt ut till certifiering. Alla dessa företag försöker, vart och ett på sitt sätt, omdefiniera vad som räknas som framgång i näringslivet. För att uppnå detta krävs ändringar av själva DNA, arvsmassan, i systemet. Bolagsformen benefit corporation är en av många delar i den

utvecklingen. Särskilt i USA, men alltmer även i Sverige, har utdelning till aktieägare kommit att få högsta prioritet på bekostnad av alla andra intressen. Detta skeva förhållande är lyckligtvis ingen naturlag, utan fullt möjligt att ändra genom politiska beslut. Aktiebolag i den form vi nu har, med en jämfört med fysiska personer stark rättslig ställning, är för övrigt ett relativt nytt fenomen i historien. När aktiebolag först introducerades fick de tidsbegränsade tillstånd att verka för att uppnå ett specifikt mål, som exempelvis att bygga en kanal. Samhället är inte statiskt utan förändras i allt snabbare takt och det är naturligt att vårt sätt att bedriva företag då också förändras. Det pågår diskussioner i olika amerikanska städer om att gynna benefit corporations i upphandlingar, och även skattelättnader för denna företagstyp diskuteras. Lagstiftning om benefit corporation som en särskild bolagsform kan ses som ett sätt att hjälpa näringslivet tillbaka till sin rätta roll i samhället, nämligen att skapa hållbart välstånd för alla och inte främst för allt tunnare elitskikt. Företag som ensidigt fokuserar på aktieägarintresset tenderar att bli teknikkonservativa. Sådana företag stannar ofta kvar i föråldrade produktionssätt för att mjölka ur de sista vinstkronorna ur tidigare investeringar, istället för att fortast möjligt introducera ny resurssnål teknologi. Ur ett renodlat aktieägarperspektiv kan det finnas en logik i ett sådant förhållningssätt, medan saken kommer i annan dager om företag istället prioriterar att skapa samhällsekonomiska mervärden. Att fortsätta driften i ett ålderstiget, sedan länge avbetalt, kärnkraftverk skapar mervärden för aktieägarna men riskerar att förorsaka stora samhällsekonomiska kostnader. På samma sätt skulle ett företag som drivs som ett benefit corporation, och låter alla som berörs av företagets verksamhet få inflytande, ha svårt att motivera brunkolsbrytning.

Även i Sverige behövs en företagsform som uttryckligen syftar till att skapa nytta för alla berörda intressenter, inte bara aktieägarna. Exempel på detta ges nedan.

SVB

I Sverige finns sedan 2006 bolagsformen aktiebolag med särskild vinstbegränsning (SVB-bolag), vars huvudsyfte inte är vinstmaximering. Hittills har dock endast ett fåtal sådana bolag etablerats.

CIC

Community interest company är en företagsform som finns i Storbritannien sedan 2005 och påminner om svenska SVB-bolag, men har på ett helt annat sätt lyfts fram av såväl folkvalda som civilsamhälleliga företrädare. Idag finns drygt 12 000 CIC-företag inom äldrevård, utbildning, lokalproducerad vindkraft och andra verksamheter med tyngdpunkt i lokalsamhället. Högst 35 procent av det årliga överskottet får delas ut till ägarna medan resten måste återinvesteras i verksamheten, och ett CIC-företag får bara säljas till ett annat CIC-företag.

SCIC

Société Cooperative d'Intérêt Collectif är en sorts blandkooperativ som instiftades som företagsform 2001 av den dåvarande rödgröna regeringen i Frankrike. Såväl personal som brukare, men också kommuner, föreningar och företag, kan bli medlemmar i dessa kooperativ vars syfte inte främst är medlemsnytta utan allmännytta (intérêt collectif) och då vanligen inom ett geografiskt avgränsat område – t ex kan det handla om att

bygga ut vindkraft och solenergi i en region. Vart femte år genomförs en ”kooperativ revision” för att kontrollera att verksamheten bedrivs i enlighet med de kooperativa intentionerna. Företagsformen är skattemässigt gynnad.

Andelsjordbruk

En grupp japanska kvinnor tog i mitten av 1960-talet kontakt med lokala lantbrukare för att direkt av dessa kunna köpa giftfria livsmedel. Den här sortens direktkontakt mellan konsument och producent fick namnet teikei, vilket är det japanska ordet för samarbete, och under 1980-talet spred sig företeelsen till USA och Kanada och kom där att kallas community supported agriculture (CSA). CSA-rörelsen har under senare år växt i omfång och omfattar idag flera miljoner konsument. Det handlar, i korthet, om att ett antal hushåll går samman och inför odlingssäsongen abonnerar på en lantbrukares avsättning, som genom denna förskottsbetalning kan minska sitt beroende av bankkrediter; vanligt är också att konsumenterna själva, i varierande grad, deltar i jordbruksarbetet och alltså agerar som ”prosumenter” (producent och konsument). Genom att diverse mellanhänder i distributionsledet försvinner så lyckas ofta CSA förena hög kvalitet med lågt pris. Också i Sverige sprids nu det här konceptet och benämns då ofta andelsjordbruk.

Löntagarägda företag: ESOP

ESOP står för employee stock ownership plan och är ett från början amerikanskt program som gör att personalen via en stiftelse blir delägare i företagen de arbetar i. Den amerikanska kongressen lagstiftade om ESOP i början av 1970-talet och såväl demokrater som republikaner ställde sig bakom att på detta sätt öka löntagarägandet i landets näringsliv. Det finns flera skäl att överväga ett liknande system i Sverige.

Brist på inflytande över den egna arbetssituationen, allt från arbetstidens förläggning och längd till arbetets innehåll, skapar stress och utbrändhet. Ett system med ökat löntagarägande och löntagarinflytande i näringslivet kan motverka detta. Detta ger även bättre förutsättningar för en mer jämställd företagsstyrning.

Vi har ett stort problem med generationsskiften, inte minst på landsbygden. Vi ser också en bristande långsiktighet i näringslivet. Sophie Nachemson-Ekwall, forskare vid Handelshögskolan i Stockholm, belyser detta i sin uppmärksammade rapport Hållbar ägararkitektur för Sverige (2016), där hon beskriver hur kortsiktig vinstjakt hotar det långsiktiga värdeskapandet i företagen. Med hänvisning till den problemformulering och de fördelar som beskrivits ovan, bör helt eller delvis medarbetarägda företag stimuleras och det bör utredas vad som skulle krävas för att få till stånd ett ESOP-liknande system i Sverige. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Mondragon

Mondragonkooperativen grundades 1956 i Mondragon i Baskien i norra Spanien och är med sina drygt 74 000 medarbetare ett av landets tio största företag. Denna kooperativa jättekoncern har en egen bank och ett eget universitet och ligger i teknologisk framkant. Koncernen omfattar idag 261 olika företag, vilket illustrerar hur diversifierad verksamheten blivit, men är också uttryck för ambitionen att ett Mondragonföretag inte ska vara så stort att reellt medarbetarinflytande omöjliggörs; länge fanns en tumregel om att när ett företag inom koncernen vuxit till fler än 500 medarbetare så delades det

upp på mindre enheter. Den tillåtna lönespridningen inom koncernen, från verkställande ledning till de lägst avlönade, var tidigare 3:1 men är numera 9:1. Varnande röster har höjts under senare år för att de ursprungliga kooperativa idéerna steg för steg håller på att överges under trycket av globalisering och långtgående samarbeten med konventionella storföretag; exempelvis stiger andelen medarbetare som inte är delägare. Andra framhåller att Mondragonandan i allt väsentligt lever vidare i den säregna blandning av stormötesdemokrati och representativa församlingar som alltjämt styr över koncernens investeringar och verksamhetsinriktning. Till och med under djupa lågkonjunkturer är avskedanden ovanliga; istället brukar temporärt övertaliga medarbetare i ett Mondragonföretag kunna beredas plats i ett annat som för tillfället går bättre. Många personalägda företag har, i olika länder, tagits över av de anställda efter att den tidigare ägaren försatt företaget i konkurs och långtifrån alltid lyckas rekonstruktionen. Mondragonkooperativen visar vad som är möjligt när ett kooperativt företagande istället får möjlighet att växa fram stegvis och av egen kraft och där betydande resurser läggs på innovationer, såväl tekniska som sociala. Det demokratiska företagandet i Mondragon har på många håll i världen blivit en inspirationskälla. Det amerikanska stålarbetarfacket USW har exempelvis inlett ett samarbete för att ta modellen till USA.

Emilia-Romagna

Den norditalienska regionen Emilia-Romagna kännetecknas av ett diversifierat näringsliv präglad av små och medelstora företag. Samverkansstrukturer såsom gemensamma inköpscentraler, distributionskanaler och kreditgarantiföreningar har lyckats förena stordriftsfördelar med det småskaliga företagandets korta kommunikationsgångar och lokalkännedom. Ett antal svenska och italienska kommuner och regioner har bildat utbytesplattformen Sweden Emilia-Romagna Network (SERN).

Hållbar och rättvis förvaltning av gemensamma resurser

Existerande system för utsläppshandel är ofta komplicerade och ineffektiva. Det finns emellertid enkla och transparenta lösningar. Ideella organisationer och rörelser som amerikanska Citizens' Climate Lobby – med den svenska avläggaren Klimatsvaret – liksom bland andra den världsledande klimatforskaren James Hansen, föreslår en ökande avgift på fossilbränslen som återförs till hushållen genom månatliga utbetalningar. Många amerikanska städer, inklusive större sådana som Philadelphia, och delstaten Kalifornien, har ställt sig bakom uppropet för en lag om något slags carbon fee and dividend system. Olika varianter av idén att sätta ett tak på hur mycket koldioxid som får släppas ut och ta betalt för rätten att släppa ut den – cap and dividend system – har lyfts flera gånger i den amerikanska kongressen. Det senaste lagförslaget står demokraten Chris van Hollen för, med stöd av ytterligare 28 kongressledamöter. Van Hollens förslag, The Healthy Climate and Family Security, går ut på att alla intäkter från utsläppsauktionerna förs tillbaka till invånarna i USA, lika mycket till var och en, vilket ger en kraftfull omfördelning till förmån för låginkomsttagare. I och med att systemet kommer att driva på omställningen till förnybar energi och energieffektivisering kan också många nya jobb komma att skapas i dessa branscher. Såväl Sveriges klimatpåverkan som de ekonomiska och sociala klyftorna behöver minskas. Det behövs därför en utredning om hur ett system med utsläppstak för koldioxid och medborgarutdelning skulle kunna utformas i Sverige. *I detta ingår att finna en för Sverige lämplig*

avvägning mellan utdelning till medborgare och offentligt finansierade åtgärder för klimatomställning. Detta bör riksdagen ge regeringen tillkänna.

Rebecka Le Moine (MP)